

TIJORAT BANKLARIDA ZAMONAVIY BANK MENEJMENTINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

Toyirova Nozima Sherzod qizi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklarida zamonaviy bank menejmentini rivojlantirish yo‘llari, shuningdek tijorat banklarida zamonaviy bank hizmatlarining ahamiyati o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: bank , risk, menejment, bank menejmenti, strategiya

Hozirgi rivojlanayotgan davrda bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o‘tish davlat iqtisodiyotning barcha sohalarini chuqur tarkibiy qayta isloh qilishni va bunday isloh qilish xizmat ko‘rsatish sohalarini va ularning asosi bo‘lmish banklar faoliyatini boshqarish tamoyillari asosida tadqiq qilishni taqozo qilmoqda.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida barcha sohalar, shu jumladan bank sohasi ham qiziqarli, muhim va ustuvor sohalardan biri hisoblanadi. Iqtisodiy jihatdan rivojlangan davlat sifatida dunyoning yetakchi davlatlari qatorida o‘rin egallashda bank va bank tizimining salmoqli ulushi bor. O'zbekiston respublikasi bank tizimida amalga oshirilgan islohotlar natijasida mamlakatimizda bank tizimining erkinlashtirilishi va xususiylashtirilishi amalga oshirildi. Banklarning ixtisoslashuvidan voz kechish va ular faoliyatining universallasuvi ham aynan mustaqillik yillarida amalga oshirilgan islohotlarning biri hisoblanadi. Har bir korxon va tashkilot faoliyatini amalga oshirishning muhim masalalardan biri boshqaruv masalasi. Tijorat banklari ham ko‘zlangan strategik va joriy maqsadlarga erishish uchun zamonaviy boshqaruv tizimiga ega bo‘lishi talab etiladi. O‘zbekiston Respublikasi prezidenti I.Karimov o'z ma'ruzalarida “Bozor iqtisodiyotiga asoslangan jamiyat qurish uchun avvalambor, rivojlangan bozor iqtisodiyotiga xizmat qiladigan tarmoqlar, jumladan, tijorat banklari tarmog'i

faoliyatini rivojlantirmay turib, ma'rifatli bozor sari aniq qadam tashlash to'g'risida so'z ham bo'lishi mumkin emas”deb ta'kidlab o'tganlar. Tijorat banklarining barqarorligi o'z navbatida banklarda menejmentning qay darajada tashkil etilishiga bog'liq.

Qonunchilik palatasi tomonidan 2019-yil 22-iyulda qabul qilingan “Banklar va bank faoliyati to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida”gi qarorning 35-moddasida:

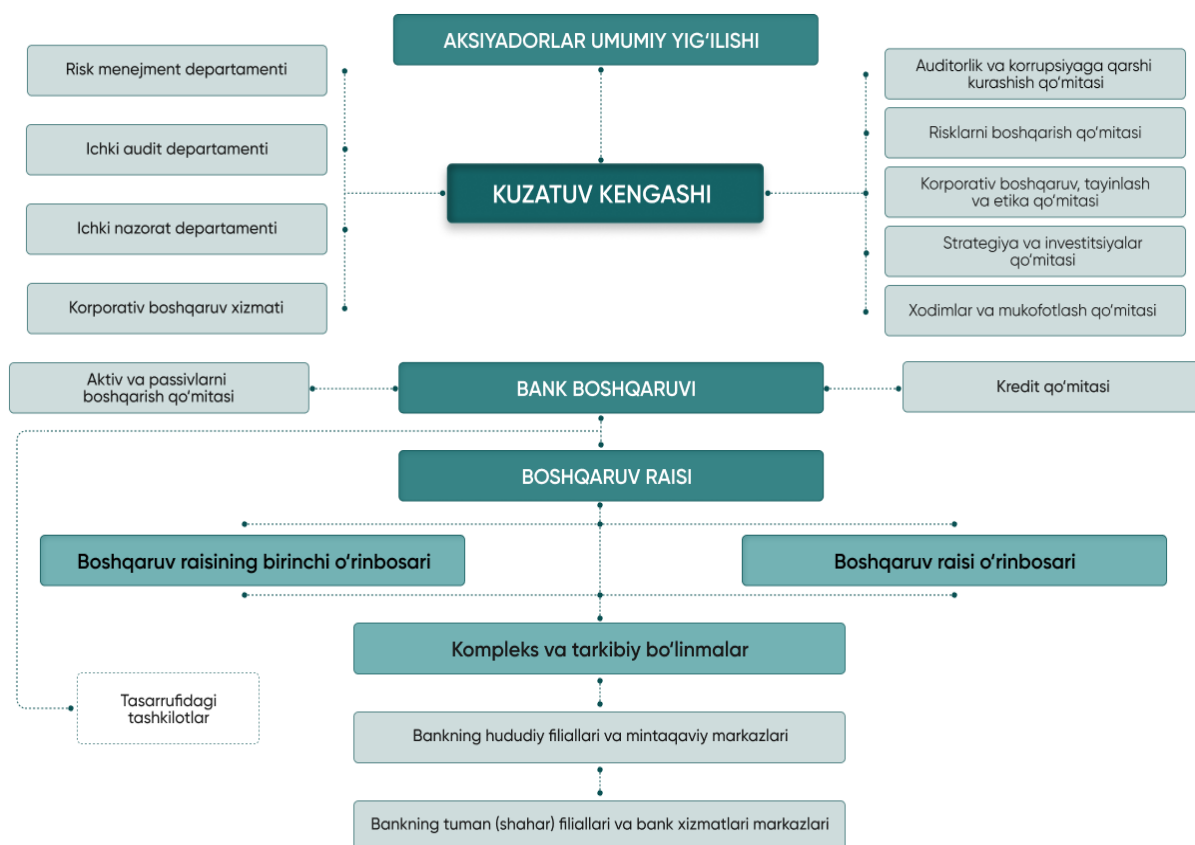
-Bank boshqaruvi bankni boshqarishning ijro etuvchi organi bo'lib, u bankning kuzatuv kengashi tomonidan tasdiqlangan faoliyat strategiyasi va uni boshqarish tizimiga muvofiq bankning faoliyatiga operativ boshqaruvni amalga oshiradi hamda bankning faoliyati uchun javobgarlikni to'liq zimmasiga oladi.

-Bank boshqaruvi: strategik maqsadlarni, korporativ boshqaruv siyosatini, bankning boshqa ichki siyosatlarini, shu jumladan tavakkalchiliklarni aniqlash, boshqarish, monitoring qilish va tavakkalchiliklar to'g'risida xabardor etish, kapitalning yetarililigini lozim darajada saqlab turish siyosatini amalga oshirishi;

-bankning tegishli va shaffof tashkiliy tuzilmasini, shu jumladan vakolatlarni va javobgarlikni bank xodimlari o'rtasida o'z vakolatlari doirasida taqsimlashni ta'minlashi;

-bank xodimlarining faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirishi;

bankning qabul qilingan yillik biznes-rejasini bajarishi, shuningdek bank aksiyadorlarining umumiy yig'ilishiga va kuzatuv kengashiga bajarilgan ishlar, bankka nisbatan qo'llanilgan choralar hamda sanksiyalar to'g'risidagi hisobotni davriy ravishda taqdim etishni o'z ichiga oladi.

O‘zbekiston respublikasi hukumati hukumati va Markaziy banki iqtisodiyotni bosqichma-bosqich isloh qilish qoidasiga rioya qilgan holda bank-moliya sektorida samaradorlikka erishishga, institutional o'zgarishlarning unumdorligini oshirish va boshqaruv tizimini takomillashtirishga katta e'tibor qaratmoqda. Chunki, mamlakatning iqtisodiy rivojlanish sur'atlari aynan bank tizimining barqarorligiga bog'liq. Bizga ma'lumki, iqtisodiyotni tartibga solish va boshqarish fiskal va monetar usullar asosida amalga oshiriladi. Tijorat banklari faoliyatini boshqarishda va uni tartibga solib borishda monetarvositalardan foydalanish samarali va ta'sirchanligi yuqoriligi bilan ajralib turadi. Ma'lumki, menejment so'zi inglizcha “management” so'zidan olingan va o'zbek tilida "boshqarish" ma'nosini anglatadi. Ilmiy adabiyotlarda ba'zi hollarda “korxonani boshqarish” deb tushunilsa, ba'zida “korxonani boshqarish shakli, vositalari, tamoyillari va bilimlar yig'indisi” deb ta'riflanadi. Ushbu yondashuv tijorat banklari menejmenti faoliyatini boshqarish chuqur bilim va vositalarga ega bo'lishni talab etadi. Tijorat korxonasi sifatida banklar faoliyatini boshqarish ma'lum bir sohadagi bilimlar

bilan kifoyalanmasdan, barcha tarmoq va sohalar bo'yicha bilimga va tushunchalarga ega bo'lishni talab etadi. Shunday qilib, zamonaviy bank menejmenti -bu banklar faoliyatida xodimlarni, moliyaviy xizmat va operatsiyalarni hamda bankning moliyaviy natijalarini boshqarish shakli, vositalari va maxsus bilimlar yig'indisidir. Bank menejmenti boshqaruv faoliyatining ob'yekti bo'lib, nazariy va amaliy soha hisoblanadi. Bank menejmenti fan sifatida o'zida ma'lum soha faoliyatining nazariy va uslubiy asoslarini o'zida ifoda etadi. Amaliy faoliyat sifatida esa, ma'lum tijorat bankini boshqarish va tashkil qilish shakli hisoblanadi. Zamonaviy bank menejmenti o'z navbatida ikkiga bo'linadi. 1. Moliyaviy menejment 2. Hodimlar menejmenti

Banklarda moliyaviy menejment bankning pul mablag'larini boshqarishga asoslanadi. Tijorat banklarida zamonaviy menejmentni rivojlantirish banklarning iqtisodiyotdagi roli, maqsad va vazifalari, ob'yektlari, usullari va bank faoliyatini boshqarishni o'z ichiga oladi. Moliyaviy menejment orqali tijorat banklari likvidligini boshqarishi, moliyaviy resurslarini boshqarish, kredit, investitsion va valyuta portfelini boshqarishi, moliyaviy natijalarini va balansdan tashqari operatsiyalarini boshqarishi mumkin.

Tijorat banklari kutilayotgan daromad darajasini ushlab turgan holda risk darajasini minimallashtiradi. Demak, moliyaviy menejment bank menejmentining ajralmas va muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Zamonaviy bank menejmenti o'z tarkibiga moliyaviy menejmentdan tashqari xodimlar menejmentini o'zida mujassamlashtiradi. Xodimlar menejmentida bank mutaxassislari va yollangan xodimlarni boshqarish amalga oshiriladi.

Zamonaviy bank menejmenti boshqaruv faoliyati sifatida o'z ichiga quyidagi elementlarni oladi: ob'jekt, sub'jekt, vositalar (instrumentlar) protsedura va huquqiy ta'minot. Bank menejmentining maqsadi bank faoliyatini amalga oshirishni ta'minlash bo'lib, tijorat bankining yuqori foyda olishini va bozorda o'z o'rniga ega bo'lishni ta'minlashi lozim. Zamonaviy bank menejmentining maqsadi ikkiga ya'ni iqtisodiy va ijtimoiy maqsadga bo'linadi. Banklarning tijorat tashkiloti ekanligidan kelib chiqib, Zamonaviy bank menejmentining iqtisodiy maqsadi

-bu yuqori foyda olishdir. Birlamchi maqsad foyda olish hisoblanib, bank ta'sisчилari, ya'ni bank egalari o'z mablag'lari yo'naltirishdan yuqori foyda olishni ko'zlaydi.

Bank faoliyatining yuqori foyda olishini ta'minlash bank xodimlarining maqsadi bo'lishi lozim. Tijorat banklari kam xarajat hisobiga yuqori foyda olishni ko'zlaydi. Ma'lumki, tijorat banklari iqtisodiyotda bo'sh turgan mablag'larni akkumulyatsiya qiladi. Bunda zamonaviy bank menejmenti maqsadi yig'ilgan mablag'larni omonatchilarga o'z vaqtida va to'laligicha qaytarilishi hamda ishonchli saqlanishini ta'minlashga yo'naltirilishi lozim. Demak, ushbu maqsadni amalga oshirish banklarda joriy va qisqa muddatli likvidlilikni, aktiv va passivlarni muddati va miqdorining muvofiqligini ta'minlashni, kredit portfeli sifatining yuqori bo'lishi va zarur naqd pul zahiralariga ega bo'lishni talab etadi.

Shunday qilib, bank menejmentining ijtimoiy maqsadining avrim jihatlari vujudga keladi. Chunki, iqtisodiyot taraqqiyotida tijorat banklari tomonidan ishlab chiqarishga, strategik maqsadlarga va turli tarmoqlarga, rivojlanmagan hududlarga kreditlar ajratilib ularning ehtiyojlari qondiriladi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, banklar faoliyati menejmenti -rejalashtirish, tashkil qilish, tartibga solish va nazorat qilish kabilardan iborat bo'lib, ular banklar faoliyatining samaradorligini va raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. "O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida" gi qonun, 30-modda. <https://lex.uz/acts/-45904522>. O'zbekiston Respublikasi "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" gi qonuni, 5-modda. <https://lex.uz/docs/-45819693>. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki 2023 yil 1 dekabrda byulleteni.

2. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida" gi 2019-yil 5-noyabrda O'RQ-580-sonli Qonuni

3.S.Elmirzayev va boshqalar. Moliya bozori. //: Darslik, –T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. –222 b.5.Shavkat Bayramovich Babaev, Aybek Nazarbaevich Abdullaev, Mirza Qilichbayevich Sabirov, Inomjon To‘raevich Jumaniyazov, & Inomjon To‘raevich

4. Sharipova Mushtariy Obloyorovna. (2024). TIJORAT BANKLARIDA ZAMONAVIY BANK MENEJMENTINI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI. MOLIYA TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI, 1(4), 1200–1204.

5.https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/05/28/NamDU-ARM-2193-Bank_menejmenti_va_marketingi.pdf